

# Tito na istorijskim raskršćima

edvard kardelj

Davno i mnogo puta izrečena je istina da se snaga, sposobnost i uloga ljudi, odnosno njihove ideologije i politike u društveno-istorijskom razvoju najdublje otkrivaju i raspoznaju na odlučujućim raskršćima i prekretnicama istorije. To važi, na neki način, za svakog čoveka, a pogotovo za vodeće ljude u političkom životu.

Pošto je politika ona oblast čovekovog stvaralaštva koja se bavi upravo čovekom i društvom, to je ona više nego bilo koja druga oblast tog stvaralaštva neprekidno podvrgnuta — i kao praksa i kao nauka — mnoštvu svakodnevnih subjektivističkih pritisaka i trenutnih konstelacija interesa. Jer, po svojoj suštini i krajnjim konsekvencijama, politika je pre svega odlučivanje ljudi o društvenoj akciji.

I politika avangardnih socijalističkih snaga podvrgnuta je svakodnevnom pritisku različitih trenutnih interesa, kako progresivnih tako i konzervativnih i reakcionarnih; pritisku trenutnog odnosa snaga u zemlji i svetu; pritisku različitih ideoloških i političkih kretanja u društvenoj svesti; pritisku mnoštva dilema i alternativa u svakodnevnom političkom odlučivanju itd. Ti pritisci deluju koncentrisanom snagom upravo u trenucima značajnih istorijskih preloma, kada jedna pogrešna ili nerealna odluka može imati dugoročne negativne posledice po uspeh borbe socijalističkih snaga ili razvoja socijalističkog društva.

Na takvim istorijskim raskršćima nije dovoljno posedovati samo statičko znanje političkog tehnokratice niti više ili manje bogato iskustvo političkog praktičara. U donošenju progresivne, realne i stvaralačke odluke na takvim raskršćima odlučujuću ulogu ima jedna specifična sposobnost avangardnih snaga radničkog poretka. A ona se sastoji u tome da te avangardne snage — čvrsto povezane sa svakodnevnim interesima i akcijama radničke klase, radnih ljudi, progresivnih snaga i naroda, a ne gubeći iz vida dugoročne ciljeve revolucije i socijalizma — umeju da sagledavaju svoje zadatke u borbi za te ciljeve prvenstveno kroz prizmu kretanja i pomeranja realnog odnosa moći društvenih snaga, a ne kroz statičke doktrinarne formule. One takođe moraju biti sposobne da na toj osnovi predvide dugoročnija društvena i politička kretanja i da svojim delovanjem u tom odnosu moći jačaju one snage koje su neposredni ili posredni nosilac progresivnih društvenih kretanja.

Revolucionarna avangarda radničkog poretka može gubiti pojedine taktičke bitke, ali se ne sme do te mere »zataktrizirati« da se na kraju nađe na repu događaja upravo u trenucima odlučujućih istorijskih preloma. Zato ona mora biti dovoljno sposobna i hrabra da se u takvim trenucima odluči da pliva i protiv struje, to jest protiv trenutno prevladajućih shvatanja ako su ona u suprotnosti sa predviđenim dugoročnim trendovima društvene i političke borbe. Ali i obrnuto je tačno. Ako se u takvim prelomnim trenucima upravo ta predviđanja pokazuju pogrešna, to jest ako se sama strategija pokazuje pogrešna, tada se ceo politički koncept ruši kao nerealna i subjektivistička konstrukcija. Upravo u tom smislu revolucionarni i progresivni pokreti, a pogotovo njihove rukovodeće snage, neprekidno polaze istorijske ispite. Tu mora doći do punog izražaja sposobnost za stvaralačku sintezu revolucionarne doslednosti u borbi za istorijske ciljeve socijalizma i realizma zasnovanog na naučnom i empirijskom sagledavanju objektivnih zakonitosti koje određuju uslove te borbe. Ali, tu je neophodno još nešto: ono stvaralačko »šesto čulo«, odnosno ona sposobnost za predviđanje dugoročnihijih tokova društvenih i političkih kretanja o kojoj sam ranije govorio. I upravo tu u punoj meri dolazi do izražaja stvaralačka sposobnost, talenat i uloga pojedinih ličnosti koje više od drugih mogu doprineti takvoj sposobnosti jednog revolucionarnog pokreta ili jedne progresivne političke prakse.

Upravo takva sposobnost je najznačajnija karakteristika Titove revolucionarne i političke aktivnosti. Ona otkriva »tajnu« činjenicu što je Tito već nekoliko decenija neprekidno na čelu najprogresivnijeg dela revolucionarnog radničkog pokreta u Jugoslaviji. Tokom svih tih decenija Tito se, zajedno sa svim jugoslovenskim komunistima, mnogo puta našao na raskršću puteva, to jest pred više ili manje odlučujućim dilemama kada je odluka morala biti doneta. Od karaktera tih odluka često je zavisio uspeh ili neuspeh cele etape u borbi revolucionarnog radničkog pokreta, a posebno Komunističke partije Jugoslavije. Razume se, nepogrešivih ljudi nema, pa ni Tito nije nepogrešiv. Ali, činjenica je da je Tito donosio ili je, pak, suštinski dopri-

nosio tome da rukovodstvo Komunističke partije Jugoslavije na odlučujućim istorijskim raskršćima ili u nizu najvažnijih dilema revolucionarne borbe donese realnu i progresivnu odluku koja se u praksi uspešno potvrdila. U stvari, u takvim trenucima Titov talenat je dolazio do najpunijeg izražaja. Ta sposobnost obezbedila je Titu autoritet u Komunističkoj partiji Jugoslavije i među progresivnim ljudima koji se nije zasnivao na vlasti i funkciji, nego na poverenju. Zato danas, kada svi ljudi priverženi našoj socijalističkoj revoluciji proslavljaju osamdeseti rođendan druga Tita, vredi ponovo podsetiti bar na neke od tih veoma značajnih odluka koje je Tito donosio ili je odlučujuće uticao na njihovo donošenje, a koje su predodredile ceo daljni tok razvoja Komunističke partije Jugoslavije i njene borbe na čelu radničke klase i progresivnih snaga našeg društva.

## OD PARTIZANSKIH ODREDA DO REVOLUCIONARNE ARMIIJE

U vreme narodnooslobodilačkog rata Tito je kao vrhovni komandant morao tako reći svakodnevno donositi odgovorne odluke, od kojih je zavisio uspeh ili neuspeh ustanka. Ali pomeću samo jednu koja je, po mom mišljenju, bitno uticala na ceo daljni razvoj ustanka. Mislim, naime, na stvaranje prvih dveju proleterskih brigada i na ceo dalji tok nastajanja i oblikovanja revolucionarne armije ustanka koji je usledio posle toga koraka.

Partizanske čete i odredi kojima se karakterisala prva faza našeg narodnooslobodilačkog ustanka bili su tako reći klasični oblik partizanskog ratovanja, to jest bili su više ili manje teritorijalno vezani, a i njihova vojna akcija najčešće je više zavisila od samostalnih odluka komandi odreda nego viših štabova. Stvaranje operativnih zona ili grupa odreda već je znatno povećalo manevarsku sposobnost partizanskih odreda i njihovo zajedničko dejstvovanje.

Takav tip ustaničke vojske bio je u prvoj fazi veoma pogodan oblik razvijanja ustanka. Teritorijalni odredi brzo su proširili ustanak tako reći na celoj teritoriji i bili su veoma pogodni za mobilizaciju boraca. Razvijajući svoju aktivnost na širokim područjima, oni su slabili efekat dejstva armije neprijatelja, omogućavali mnoštvo manjih akcija i udara protiv neprijatelja, kao i uspešno manevrisanje u odbrani.

Međutim, za veće ofanzivne operacije, za veću koncentraciju udarnih snaga i za dublje prodore u sistem odbrane neprijatelja, takva ustanička vojska još nije bila sposobna. Neprijateljska ofanziva protiv Uzičke republike u jesen 1941. godine značila je, u stvari, kraj te početne faze razvoja ustaničke vojske. Posledica te nemačke ofanzive izrazil se pre svega u gubitku najvećeg dela oslobođene teritorije u Srbiji, a i u jakom osipanju partizanskih odreda.

Tito je shvatio da nije moguće prosto vratiti se samo na staro, tako reći na početak, pogotovo što je gubitak slobodne teritorije u Srbiji negativno uticao i na raspoloženje ustaničkih masa u drugim delovima Jugoslavije. Tada je Tito doneo dve odluke. Prvo, da se od delova nekoliko odreda sa područja Srbije i Crne Gore formira krajem decembra 1941. godine Prva proleterska brigada, čiji su sastav činili uglavnom radnici. Nešto kasnije formirana je i Druga proleterska brigada, a zatim i ostale. I drugo, da Vrhovni štab zajedno sa Prvom proleterskom brigadom pređe u Bosnu, gde se tada — upravo pod uticajem pada Uzičke republike — odvijao jedan, za partizane dosta negativan, proces diferencijacije između četnika i partizana.

Efekat tih dveju odluka bio je i trenutni i dugoročan. Pojava Prve proleterske brigade u Bosni bitno je izmenila i političku i vojnu situaciju u Bosni, što je omogućilo da se negativne političke posledice pada Uzičke republike relativno brzo kompenzuju novim uspesima. A dugoročni efekat bio je u tome što je ustanak dobio prvo jezgro svoje revolucionarne armije, koja je u narednim mesecima i godinama postojala sve sposobnija za organizovane operacije širokih razmera na području cele Jugoslavije i koja je — pogotovo u završnoj fazi rata — mogla započeti i velike frontalne operacije protiv neprijatelja, koje su bile karakteristične za drugi svetski rat.

Danas se s pravom možemo pitati: da takva odluka nije doneta, da li bi ustanak mogao imati tako uspešan tok kakav je imao?

## GODINA 1948.

Početkom 1948. godine Tito i rukovodstvo Komunističke partije Jugoslavije našli su se suočeni sa jednom od najtežih dilema pred kojima su ikada stajali. Mislim na Staljinov napad na Tita i Komunističku partiju Jugoslavije. Iako taj napad nije bio slučajan, on je bio iznenađen zbog toga što nije dozvoljavao nikakav srednji put, nego samo kapitulaciju pred diktatom ili potpuno političko neprijateljstvo. Mi smo svi u tom trenutku snosili veliku odgovornost za odluku o toj dilemi, ali je Titova odgovornost bila daleko najveća i najteža. Jer Tito je u našem narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji stekao takav lični autoritet da je njegova reč u tom slučaju imala presudan značaj pri donošenju konačne odluke o toj dilemi.

Međutim, Tito nije mogao a da ne ostane dosledan samom sebi.

Pokoravanje Staljinovom diktatu bi, u stvari pokopalo rezultate celokupnog političkog koncepta koji je Tito zajedno sa rukovodstvom Partije ostvarivao počev od 1937. godine, o čemu

je ranije bilo reći. Tito i Partija taj diktat nisu mogli primiti ne samo zbog toga što bi se time odrekli takvog svog političkog koncepta, nego i zato što bi izgubili poverenje radničke klase i narodâ Jugoslavije koje je stečeno upravo na bazi tog i takvog koncepta. Taj koncept je polazio od načela da radnička klasa, radnički pokret, radni ljudi i narodi Jugoslavije nikome spolja ne priznaju pravo da odlučuje o njihovoj sudbini ni o putevima njihove borbe za socijalizam i izgradnju socijalizma. Tito se odlučio da kaže Staljinu »ne!«. Dobio je pri tome podršku velike većine rukovodstva Partije i narodnooslobodilačkih snaga ujedinijenih u Narodnom frontu, kao i ogromne većine naroda.

Mi smo svi, naravno, bili mnogo ranije svesni da određeni aspekti naše unutrašnje i spoljne politike nisu u skladu sa Staljinovim shvatanjima. Uostalom, Staljin je to više puta i posle 1937. godine pokazao — a ponekad i sovjetska vlada pod njegovim uticajem — jer su nam dosta često bile upućivane kritike u vezi sa pojedinim odlukama ili koracima rukovodstva naše Partije ili vlade. Tito i Politbiro Partije su te kritike konstruktivno primali kad su smatrali da su one koliko-toliko osnovane, ali nismo primali one koje su bile uperene protiv osnovnog koncepta naše političke strategije i taktike. Međutim, bez obzira na ta razmimoilaženja i kritike, mi nikad nismo smatrali da su razlike između nas i Staljina takve da bi dovodile u pitanje uzajamnu ideološku i političku bliskost i saradnju, a pogotovo ne takve da bi mogle dovesti do ozbiljnih konflikata između nove, socijalističke Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. Smatrali smo da su određene razlike neminovne čim na put socijalizma stupa ceo niz novih država u kojima se socijalistički preobražaj vrši u potpuno drukčijim uslovima nego što su bili oni u kojima se odigrala oktobarska revolucija. Verovali smo da tako misli i Staljin. Zato smo, doduše, očekivali da će se razmimoilaženja i pojedinačni sukobi pojavljivati i ubuduće, ali ne na način koji bi doveo do potpunog raskida između dve komunističke partije i dve socijalističke zemlje.

Međutim, već u svom prvom pismu, marta 1948. godine, Staljin jugoslovenskim komunistima nije ostavio nikakav izbor. Nametnuo se kao sudija i tražio od jugoslovenskih komunista, i posebno od Tita i rukovodstva Partije, da prihvate ulogu optuženog. Takvu ulogu ni Tito ni jugoslovenski komunisti nisu mogli prihvatiti, i to ne samo zbog sebe, nego pre svega zato što bi prihvatajući takav diktat istovremeno priznali Staljinu i pravo da odlučuje o sudbini narodâ Jugoslavije, o sudbini njihove nezavisnosti i njihovog sopstvenog socijalističkog puta. A to ne samo da nismo hteli učiniti, nego nismo ni imali prava da učinimo. Upravo zato je Titovo »ne« dobilo široku podršku komunista i narodnih masa Jugoslavije.

Nije bilo lako doneti takvu odluku, iako je ona bila doneta brzo i bez kolebanja. Cela generacija revolucionara koja je bila na čelu narodnooslobodilačkog rata bila je svom svojom svesću nerazdvojno povezana sa oktobarskom revolucijom i Sovjetskim Savezom. Pored toga, njena se svest politički i ideološki oblikovala u atmosferi poverenja u Staljinovu ličnost. Bez obzira na to što smo se već i pre rata u mnogo čemu ideološki i politički razlikovali od Staljina, ipak je on u našoj svesti ostao vodeća ličnost revolucionarnog socijalizma u svetu. Zato je svaki komunist u tim danima 1948. godine preživljavao ličnu dramu u svom opredeljivanju.

Sem toga, znali smo da bitka neće biti laka. I to ne samo zbog ogromnog i daleko nadmoćnijeg arsenala sredstava za vršenje pritiska na jugoslovenske komuniste i na socijalističku Jugoslaviju kojima je Staljin raspolagao, nego i zbog toga što smo morali računati sa zaoštavanjem unutrašnjih političkih sukoba. Mada je Titova odluka i odluka Politbira dobila ogromnu podršku komunista i naroda, ipak su u zemlji postojele organizovane snage koje su se na raznim područjima i u raznim oblicima u sve većoj meri aktivirale na kursu Staljinovog pritiska na Jugoslaviju. Bilo nam je jasno da će bitka za nezavisnost narodâ Jugoslavije i nezavisnost jugoslovenskog socijalističkog puta zahtevati gotovo mali unutrašnji građanski rat, u kome ćemo protiv dogmatsko-konzervativnog nasilja morati upotrebiti i revolucionarno nasilje. Tako se i zbililo. I najzad, bili smo svesni da će ta borba dovesti Jugoslaviju u očajnu ekonomsku situaciju. Jer u to vreme su zapadne zemlje prema Jugoslaviji vodile još uvek više ili manje politiku blokade, nešto slično onome što su kasnije preduzimale prema revolucionarnoj Kini. Naša ekonomska saradnja sa Zapadom u to vreme je bila minimalna, ne zbog toga što bismo mi bili protiv nje, nego zbog toga što su zapadne sile smatrale da će ekonomskim pritiskom na nas slabiti pozicije socijalističke revolucije. Staljinovu političku kampanju protiv nas ubrzo su pratile — pored raznih drugih oblika pritiska — i mere ekonomske blokade, koja je za godinu dana i nešto više postala mnogo doslednija i kompletnija nego što je bila ona od strane Zapada.

Ipak, naša revolucija je izdržala sve te pritiske. Pokazalo se ne samo to da je Staljin napravio veoma tešku grešku, nego i da je ceo njegov koncept odnosa između komunističkih partija, odnosno radničkih pokreta pojedinih zemalja, doživio potpun neuspeh. Staljinov neuspeh je pokazao na primeru žive prakse da je težnja za nezavisnošću samo narodâ, nego i radničkih pokreta da sami odlučuju o putevima svoje borbe za socijalizam i njegovu izgradnju mnogo jača snaga nego što je doktrinarni i birokratski centralizam koji prati međunarodnu saradnju radničkih pokreta kroz celu njihovu istoriju i koji u različitim uslo-



antun augustinčić: TITO

vima nosi u sebi veoma različitu sadržinu. On često i nema nikakve veze sa stvarnim interesima radničkog pokreta pojedinih zemalja ili je čak direktno usmeren na podređivanje tog pokreta subjektivistički određenim ciljevima. Takođe se pokazalo da je istinski proleterski socijalistički internacionalizam samo onaj koj ujedinijuje slobodne narode i slobodne radničke pokrete, a ne onaj koji ih podređuje volji koja nije njihova.

Doduše, mi nikad nismo bili skloni tome da na problem nacionalne nezavisnosti gledamo odvojeno od problema socijalističke revolucije i vodeće uloge radničke klase. Nacionalizam može lako postati samo spoljna fasada kontrarevolucije. Međutim, u slučaju Staljinovog napada na Komunističku partiju Jugoslavije bio je posredni obrnuti primer: Staljin je vršio pritisak upravo na revoluciju i na radničku klasu naroda Jugoslavije da bi njenu akciju podredio svom konceptu u čijoj su osnovi stajali određeni istorijskim uslovljeni interesi. Zato je i morao izgubiti bitku.

Danas nije teško davati ocenu te krupne istorijske odluke Tita i rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije. Ona se nije odrazila samo u našem unutrašnjem razvitku, nego je izvršila značajan uticaj u mnogo širim razmerama međunarodnih odnosa, a posebno u radničkom pokretu.

## SAMOUPRAVLJANJE

Najzad, podsetiti na još jednu istorijsku inicijativu Tita, na prelaz od državno-sopstveniškog centralizma ka radničkom samoupravljanju.

Posle Staljinovog napada na Komunističku partiju Jugoslavije nismo se bavili samo posledicama i problemima koje je taj napad svakodnevno stvarao u našoj praksi. Morali smo se istovremeno intenzivno baviti i istraživanjem uzroka koji su doveli do takvog sukoba dve komunističke partije i dve socijalističke zemlje. Ne mislim ovom prilikom da govorim o rezultatima i poukama te analize kako smo ih tada videli, mada smatram da su kasnija zbivanja, uglavnom, potvrdila većinu naših tadašnjih zaključaka. No, mi smo tada prvenstveno nastojali da iz svega toga izvučemo određene pouke i za našu sopstvenu praksu. A glavna i odlučujuća pouka bila je to što smo još više nego ranije shvatili značaj i veličinu opasnosti da se progresivni centralizam revolucije može deformisati u tehnokratski centralizam birokratske samovolje. Naime, i ranije smo se suprotstavljali takvim tendencijama, ali ne dovoljno dosledno i odlučno. Analiza uzroka Staljinovog napada na Komunističku partiju Jugoslavije poučila nas je, međutim, da se moramo latiti radikalnijih sredstava u borbi protiv te opasnosti koja prethi revoluciji. Tada se rodila kako revolucionarna praksa tako i ideja radničkog i društvenog — odnosno, kako smo tada rekli, narodnog — samoupravljanja.

U teškoj ekonomskoj situaciji u kojoj smo se nalazili — kada je i onako mala industrija radila sa bitno smanjenim kapaci-

tetima i kada nam je svega nedostajalo, od hleba do reprodukcionog materijala i sredstava za rad, i kada nismo raspolagali ni kreditima ni značajnim deviznim fondovima — naša osnovna parola morala je biti: osloniti se na sopstvene snage. A osloniti se na sopstvene snage istovremeno je značilo omogućiti što samostalniju inicijativu radnih kolektiva u upravljanju svojim preduzećima, sredstvima za proizvodnju, a istovremeno i maksimalnu centralizaciju u distribuciji sredstava kojima smo raspolagali. Tada je naša radnička klasa u punoj meri pokazala svoju svest i snagu. Iako su radnici podnosili vanredne žrtve — a iste žrtve podnosili su i seljaci — oni su pokretali svaku inicijativu koja je bila moguća da bi obezbijedili proizvodnju u svojim radnim organizacijama. Na taj način su postepeno i neformalno takozvana proizvodna savetovanja radnika, koja su bila uvedena već od početka revolucije, kao demokratski oblik učešća radnih masa u upravljanju proizvodnjom, počela dobijati veću ulogu i raznovrsnije oblike izražavanja. Pojavila se ideja da proizvodna savetovanja treba da prerastu u radničke savete, a u nekim preduzećima to je spontano bilo i učinjeno. Te tendencije su bile već toliko izrazite da se Partija morala odlučiti da li će ih podržati ili ne. Tito je svojim stavom dao odgovor i na tu dilemu.

Sećam se da sam negde u prvoj polovini ili sredinom 1949. godine sa grupom članova Politbiroa posetio Tita, koji je tada bio u Splitu. Raspravljali smo o unutrašnjoj situaciji i veoma mnogo pažnje posvetili stanju u radnim kolektivima, a posebno samoupravnim težnjama radnika. Tito, koji je pratio zbivanja u radnim organizacijama, odmah je shvatio značaj takvih težnji radnika i bez kolebanja zauzeo stav da Partija treba ne samo da ih podrži, nego da se bori za izgradnju celovitog sistema samoupravnih odnosa. U tom razgovoru on je ukazivao kako mi komunisti treba da sledimo upravo praksu i težnje samih radnika. Smatrao je da će upravo radničko samoupravljanje biti najsnažnije oružje protiv birokratizacije revolucionarne vlasti i protivrednog upravljanja, a samim tim i najsnažnija brana protiv pojave dogmatiskog konzervativizma i staljinističkog komformizma. Zaključeno je da Partija treba da da punu političku podršku takvim težnjama i talkvoj praksi, odnosno da radničko samoupravljanje treba razviti u sistem.

Ta Titova inicijativa dobila je veoma snažnu podršku u Partiji, kao i u sindikatima, u radnim kolektivima, a i među progresivnim snagama socijalizma uopšte. Međutim, same političke direktive ipak nisu bile dovoljne da ideja samoupravljanja, odnosno radnički saveti dobiju onu ulogu koju bi trebalo da imaju, pre svega zato što je tadašnje zakonodavstvo u praksi dozvoljavalo samo savetodavnu ulogu radničkih saveta. Istina, politička snaga talkvog »saveta« bila je tolika da je ona bitno uticala na odluke rukovodećih privrednih i političkih organa. Ali ipak, ona nije bila svuda talkva da bi mogla lomiti otpore koji su sputavali samoupravnu ulogu radnih ljudi. A talkvi otpori su postojali, i to ne samo u aparatu privrednog upravljanja, koji je već bio u određenoj meri opterećen administrativno-centralističkim i hijerarhijskim shvatanjima, nego i u državnom aparatu, pa i u sindikatima i u samoj Partiji, odnosno u nekim njihovim organizacijama i kod pojedinih ljudi na odgovornim položajima. Zbog toga je najpre odlučeno da vlada i sindikati donesu zajednička uputstva koja će određenije obavezati i dati konkretniju osnovu za stvaranje i organizovanje radničkih saveta u preduzećima, a zatim da se ubrzano radi na donošenju zakona o samoupravljanju koji će uvesti radničko samoupravljanje ne samo kao pravo radnika, nego i kao obavezu društva: to jest kao bitnu karakterističnu sistemu društvenih odnosa. Taj zakon je cjelovito obradio odnose samoupravljanja, doduše, u dimenzijama koje su dopuštali tadašnji objektivni i subjektivni uslovi. U skladu sa time u junu 1950. godine donesen je Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. Tada je Tito podneo uvodni referat pod starim i tradicionalnim parolama radničkog pokreta: »Fabrike radnicima!«, »Zemlja seljacima!«. Tim Zakonom i Titovim referatom započela je nova faza naše revolucije koju označava postepeno, često grčevito, ali ipak uspešno, revolucionarno uvođenje i ostvarivanje radničkog i društvenog socijalističkog samoupravljanja.

Nema potrebe da objašnjavam dalekosežni značaj te istorijske odluke, jer ocenu o tome danas nije više teško dati. Ona je odigrala presudnu ulogu ne samo u razvitku našeg socijalističkog društva li posebno u njegovom oslobađanju od opasnosti od raznih deformacija karakterističnih za sistem birokratskog centralizma, nego je izvršila značajan uticaj i na kretanja u savremenoj ideologiji, politici i praksi socijalizma uopšte.

\* \* \*

Razume se, mogao bih govoriti i o mnogim drugim Titovim odlukama i inicijativama, talkođe značajnim za razvoj Komunističke partije, naše revolucije i borbe za socijalizam i samoupravljanje, i u periodu o kome sam govorio i u najnovije vreme. Posebno bih mogao govoriti o mnogim njegovim ocenama ili odlukama u vezi sa razvojem međunarodnih odnosa i sukoba. Ali je taj lanac krupnih istorijskih odluka o kojima sam govorio ubedljiv pokazatelj značaja i mesita koje ima Titova ličnost u razvoju naše revolucije, kao i u borbi i naporima za nezavisnost i napredak naroda Jugoslavije.

(»Tito i jugoslovenska socijalistička revolucija«, Narodna knjiga — Beograd, Dnevnik — Novi Sad i Naša knjiga — Skoplje, 1977, str. 60—92)

# O ulozi Titove ličnosti

veljko vlahović

... Pojedine ličnosti postaju pokretači razvoja istorije samo kada shvate dubinu i suštinu antagonističkih odnosa, ako ne deluju kao usamljeni borci, ako su u stanju da probude, organizuju i usmjere revolucionarnu energiju miliona ljudi. Uspjeh u revolucionarnoj borbi je osiguran ako ličnosti koje stoje na čelu revolucionarnog pokreta, bez kolebanja, zastupaju i bore se za interese svoje klase, ako odražavaju misli, osjećanja i stvaralačke mogućnosti radničke klase. Tito je mogao da bude pokretač revolucionarne borbe i organizator pobjede u toj borbi baš zbog toga što je shvatio dubinu antagonističkih odnosa u staroj Jugoslaviji, što je uticao na mijenjanje odnosa snaga pokretanjem miliona ljudi da temeljito kidaju sa prošlošću i da se definitivno orijentisu prema budućnosti, prema socijalizmu, što je umio neprekidno da odražava interese radničke klase. On je izvlačio pouke iz najnovije istorije revolucionarnih borbi, kada su pojedine ličnosti i pokreti, ma koliko bile hrabre i iskreno ubijedene u neminovnost pobjede socijalizma, trpjele poraze, jer su se našle izolovane u borbi.

Marx je pisao da »prilike stvaraju ljude, kao što i ljudi stvaraju prilike«. Ni jednu krupnu ličnost nije moguće izolovano posmatrati od konkretne društvene situacije. Programi i ideali koje pojedine ličnosti formulišu mogu se ostvariti samo ako odražavaju potrebe i mogućnosti društva. Realnost zadatka, programa i ideala uvijek se provjeravala u praksi, u činjenicama i uvijek se svodi na činjenice. Titova je ogromna zasluga što su ideali, programi i zadaci koje je pred sebe postavljala naša partija — odražavali potrebe i mogućnosti našeg društva, što su bili realni i što su se neprekidno provjeravali i afirmisali u praksi, pretvarajući se u stvarnost, u činjenice.

Nasušna potreba naših naroda je bila da se iščupaju iz nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja, iz materijalne i kulturne bijede i siromaštva, da raskinu sa polukolonijalnim i kapitalističkim odnosima, da mijenjaju te odnose, stvarajući novo, socijalističko društvo. One ličnosti koje su bile kadre više od drugih da revolucionarnom borbom pokrenu milione ljudi da se organizuju radi zadovoljenja tih nasušnih potreba — postale su najistaknutiji i društveno najkorisniji politički radnici. Među tim ličnostima najistaknutija je uloga li djelatnost druga Tita.

U našim uslovima dobilo je ogroman značaj Titovo revolucionarno, i životno iskustvo, njegov moralni i politički autoritet, stečen u toku dugogodišnje borbe. Značaj tog iskustva i autoriteta, baš zbog njegove duboke revolucionarne i duboko humane sadržine, rastao je i poprimao opštečovječanske crte. Otuđa se crpe ugled i uloga druga Tita i socijalističke Jugoslavije u savremenom svijetu.

Plehanov je u svojoj raspravi »K pitanju o ulozi ličnosti u istoriji« sagledavao veličinu pojedinca u tome što »vidi dalje od drugih i želi jače od drugih. On rešava naučne zadatke koje stavlja na dnevni red prethodni tok intelektualnog razvitka društva; on ukazuje na nove društvene potrebe, stvorene prethodnim razvitkom društvenih odnosa; on uzima na sebe inicijativu zadovoljavanja tih potreba. On je heroj. Heroj ne u tom smislu što, tobože, može da zaustavi ili izmeni prirodni tok stvari, već u tom smislu što je njegova delatnost svestan i slobodan izraz toga nužnog i nesvesnog toka. U tome je sav njegov značaj, u tome je sva njegova snaga. Ali je to kolosalan značaj i strašna snaga«.

»Socijalizam«, Beograd, br. 12, 1967.